

Toimetulekutoetus – küsimusi ja vastuseid

Selleks, et sotsiaalhoolekande seaduse mõistmine ja tõlgendamine oleks ühtlasem, olen koondanud erinevate kohalike omavalitsuste küsimuste ja vastuste koondi.

Iga küsimuse osas ei saa riik ette näha, kuidas peaks käituma. KOV peab rakendama ka uurimispõhimõtet ja tegema selgeks olulised asjaolud ja sellele tuginedes otsuse langetama. Ennekõike peaks lähtuma sellest, et eesmärk on abivajajaid aidata ja hoida ära suurema abivajaduse (sh õpitud abituse) teket. Küsimuste korral tasub kindlasti konsulteerida ning nõu ja abi küsida.

1) Pere taotleb toimetulekutoetust, kasutavad eluruumi üürilepingu alusel, mille üürilepingu järgse ettemaksu tasus taotlemisele eelnenud kuul otse omanikule peretuttav. Kas ettemaks tuleb võtta perekonna sissetulekuna arvesse või mitte?

- Riigikohus asus seisukohale, et inimese netosissetuleku hulka saab SHS § 133 lg 1 mõttes arvata vaid **reaalse laekumise isikule. Riigikohtu lahendit (01.06.18, lahendi nr 3161759)** tõlgendades võib järeldada, et kohus ei pea võimalikuks selle sissetuleku osa pidamist inimese sissetulekuks, mida inimene realselt ehk füüsiliselt kasutada ei saa. Seega ei saa pidada sissetulekuks raha, mida keegi on kellegi eest maksnud. Inimesel, kelle eest midagi tasutakse, ei teki omandiõigust sellele rahale. Seega, kui ettemaks on makstud üürile andjale, ei ole see käsitletav sissetulekuna. Pigem on tervitatav, et peretuttav on olnud nõus perekonda aitama ja nüüd on perel eluase olemas, mida vastasel juhul võiks pere ka KOV-ilt taotleda eluruumi tagamise teenuse raames. Kindlasti on ka see võimalik, et peretuttav annab raha abivajajale sularahas ja siis ei pruugi see üldse välja tulla.

2) Pere taotleb toimetulekutoetust, kasutavad eluruumi üürilepingu alusel, mille üürilepingu järgse ettemaksu raha andis peretuttav abivajajale, kes maksis selle korteri omanikule. Kas ettemaks tuleb võtta perekonna sissetulekuna arvesse või mitte?

- Kui ettemaks on nähtav inimese pangakontolt, on inimesel tekkinud selle raha osas omandiõigus ja tegemist on sissetulekuga. Samas sätestab SHS § 133 lg 3 p 2, et KOV saab langetada kaalutusotsuse ka selles osas, kas võtta arvesse konkreetse kulu või kahju katmiseks saadud hüvitusi. Seega on KOV-il siiski võimalik mõistlikkuse printsiibi ja kaalutletud otsuse alusel võimalik teha sihtotstarbeliseks kasutamiseks mõeldud sissetuleku osas erandeid. Sealjuures tuleks lähtuda sellest, kas sihtotstarbeline toetus panustab just esmavajaduste tagamisse (sh eluaseme eest tasumise pangale; osta lapsele uued talvesaapad; maksta maaklerile korteri üürimiseks sissemakse vms). Kui KOV leiab, et see on põhjendatud (vastasel juhul nt peaks ise pakkuma eluruumi tagamise teenust, mida aga nt järjekorra tõttu pakkuda ei suuda) ja panustab esmavajaduste tagamisse, saab kaalutusotsust teha. Kindlasti tuleb silmas pidada seda, et tegemist ei ole inimese subjektiivse põhjendusega, miks tal sellele erandile peaks olema õigus, vaid KOV-il tuleb langetada kaalutletud otsus tuginedes asjaoludele ja tõenditele. Lisaks võib olla mõistlik ja eesmärgipärane siduda selliste soodsamate otsuse tegemist muude kaalutusotsustega § 134 lõikes 4, mille puhul saab suunata inimest aktiivsemalt tööd otsima, ennast täiendama ja võtma aktiivsemat rolli oma toimetuleku parandamises.

Kui see toetus anti aga sularahas, siis tõenäoliselt seda ei mainitagi ja see ei tulegi välja.

Kui sotsiaaltöötajale on teada mingid kahtlased asjaolud või murekohad, siis on jätkuvalt kaalutusotsuse punktid need, millele tuginedes saab muuta toetuse taotlemise võimalikult „ebamugavaks“ ehk nõuda seda, et inimene maksimaalselt täidaks kõiki SHS § 134 lg 4-s välja toodud asjaolusid.

3) Pere taotleb toimetulekutoetust, elavad perele kuuluvas korteris, mis on ostetud pangalaenuga, laenumakseid aitavad tasuda sugulased (vanemad). Üldjuhul kantakse raha abivajaja kontole, kelle kontolt pank võtab raha maha, aga on juhtumeid, kus abistajad maksavad otse pangale (teises linnaosas, selgus meie kohtumisel). Kas perelt laenumakseteks saadud abi on perekonna sissetulek või mitte?

- Kui laenumaksete tasumine on võimalik nii, et nt toimetulekutoetuse taotleja vanem või sõber saab need otse kanda pangale, siis seda ei saa seda kuidagi pidada inimese sissetulekuks.

Kui raha kantakse aga toetuse taotleja kontole, on see sissetulek.

Samas sätestab SHS § 133 lg 3 p 2, et KOV saab langetada kaalutusotsuse ka selles osas, kas võtta arvesse konkreetse kulu või kahju katmiseks saadud hüvitisi. Seega on KOV-il siiski võimalik mõistlikkuse printsiibi ja kaalutletud otsuse alusel võimalik teha sihtotstarbeliseks kasutamiseks mõeldud sissetuleku osas erandeid (vt pikemat põhjendust eelmise küsimuse alt).

Loogika on sama mis eelnevate küsimuse puhul.

Peamiselt saab lähtuda sellest, et kui raha laekub inimese kontole, saab ta ise otsustada, kuidas seda tegelikult kasutatakse ja kui inimesel ei ole tagatud esmavajadused, siis peaks see raha selleks ka kuluma. Kui aga KOV kaalutleb ja hindab, et konkreetset juhul on mõistlik teha sissetuleku osas erand, mis panustab inimese toimetuleku paranemisse (ei teki eluasemevõlgnevusi; KOV-il pole anda eluaset; pank ei nõustu laenu perioodi pikendamata/summat vähendamata; maksepuhkust ei ole võimalik võtta või see on juba ära kasutatud jms), siis ka seda on võimalik kasutada. Kindlasti on tegemist sel juhul põhjendatud kaalutusotsusega.

4) Pere taotleb toimetulekutoetust, üks pere liikmetest on tuberkuloosi tõttu statsionaarsel ravil mitu kuud. Kas loeme ta ravi ajal perekonna koosseisu ja kas võtame arvesse tema sissetulekud?

- Siin võiks lähtuda pigem sellest, mis on perele kasulik. Kui muidu on see pereliige ikkagi osa perest, kellega koos elatakse ja majandatakse, siis võiks teda arvestada pereliikmena ka sel perioodil. Olenevalt sellest, millist tervishoiuteenust inimene vajab (lisaks statsionaarsele ravile on ka õendusabi jms), võib tema enda sissetulekust jääda puudu ka tervishoiuteenuse maksimisel ja siis tõenäoliselt abistab teda pere, kes taotleb hetkel toetust. Samas võib raha ka üle jääda statsionaarse ravi puhul ja võib-olla makstakse sellest ka mingi osa üürist. **Kokkuvõttes ei saa me öelda, kuidas kindlasti tuleb käituda, kuid arvesse tuleks võtta konkreetset olukorda ja seda kas või kuivõrd jääb pere hätta, kui üks pereliige jäetakse toetuse määramisel välja.**

Nt kui koos elab abielupaar, kes ei ole veel vanaduspensioniiikka jõudnud (siis on põhjendatud eluruumi suurus kuni 51m²), võib jääda üks osapool raskesse seisusse, kui varasemalt on elatud kahekesi 50 m² suuruses korteris, kuid nüüd võetakse arvesse vaid ühele inimesele ette nähtud sotsiaalselt põhjendatud normi, milleks on 33 m². Sel juhul, olenevalt inimese sissetulekust, võivad tekkida eluasemega seoses võlgnevused ja seda olukorda tuleks hinnata.

5) Pere taotleb toimetulekutoetust, üks pere liikmetest saabub taotlemise kuul vanglast. Toimetulekutoetuse määramisel loeme ta perekonna koosseisu, aga kas võtame arvesse ka tema eelmise kuu sissetuleku vanglas, mida perekond realselt kasutada ei saanud?

- Sarnaselt eelmise küsimusega ei ole siin ammendavat vastust ning konkreetset olukorda peaks hindama. Kui inimene ikkagi vabanes 29. kuupäeval ja taotlust tuld tegema 30. kuupäeval, siis vast ei ole mõistlik võtta inimest pereliikmena arvesse sel kuul, sest jooksev kuu saab kohe otsa ja tegelikkuses elas ta jooksva kuul, mille eest toimetulekutoetust makstakse, kodus vaid paar päeva.

Samas, kui ta vabanes juba varem ja on selle perega koos majandanud ja elanud, siis võtta ta arvesse toimetulekutoetuse taotlemisel ja sel juhul ka tema sissetulekud võtta arvesse. Vanglas kogutakse alati, kui võimalik, inimesele nõ vabanemisefondi raha ja lisaks on sageli ka osa rahast inimesele endale kasutamiseks. Vabanemisefondi ei saa pidada sissetulekuks, sest seda on pikema aja jooksul kogutud ja see on pigem inimese vara ja seda saab toetuse maksmisel võtta arvesse varana. Kui inimene teenis vangistuses viibides töist sissetulekut, siis on see käsitletav sissetulekuna ka vabanedes ja toimetulekutoetust taotledes – seda sissetulekut kasutas ta enda tarbeks.

6) Pere taotleb toimetulekutoetust, üks pere liige saab tagasi 1 aasta tagasi (kui toimetulekutoetust ei taotlenud) sõbrale laenatud raha, laenamise hetkel perel rahalised probleemid puudusid. Kas see raha on pere sissetulek?

- Oleme meie kohtumise järgselt nõus, et laen kui selline, mis on sõbrale antud ja makstakse tagasi, ei ole sissetulek vaid vara. Samas on sissetulek see osa, mis makstakse nõ peale, intressina vms. Ehk et kui inimene laenas sõbrale 700 eurot ja saab tagasi 750 eurot, siis 700 eurot on inimese vara ja 50 sissetulek. Kui on soov, võib ka selle 50 eurot mingil juhul jätta sissetulekuna arvestamata kui toetuse, mille lähedane on maksnud. Samas peaks siis olema loogiline põhjendus, miks nii on otsustatud teha.

Tõenäoliselt ei ole inimesel mingit kirjalikku paberit vms, mis tõendaks, kui palju ikkagi ta laenu andis ja mis osa on intress ja lähtuda tuleb tema (või sõbra) ütlustest. Kuna nii ehk naa läheb see raha toimetulekutoetuse arvestamisel arvesse (kas sissetuleku või varana), ei ole lõpptulemusel väga suurt vahet. Rolli mängib see, kas toetust ei maksta seetõttu, et sissetulekud ületavad lubatu SHS § 133 lg 1 alusel või seetõttu, et perel on piisavad varalised vahendid oma toimetuleku tagamiseks vastavalt SHS §134 lg 7-le.

Loogika on see, et ennekõike tuleb lähtuda SHS § 133 lõikest 1 ning kui siis ikkagi tuleb toetus välja, saab rakendada kaalutusotsust, mille kohaselt on inimesel tegelikult vara olemas.

7) Pere taotleb toimetulekutoetust, müüakse pere oma vahenditest ostetud lapse voodi (seda enam ei vajata, lapsele jäi väikseks), raha laekub abivajaja kontole. Kas see raha on perekonna sissetulek?

- Kui pere müüb midagi, millest saab tulu, on see loomulikult pere sissetulek. Perel ongi esmane vastutus oma toimetuleku tagamise eest (SÜS § 5 lg 1). See, et ühel hetkel osteti lapsele voodi, ei mänginud rolli toimetulekutoetuse taotlemisel ka tol hetkel.

8) Osakonda pöördub isik (välismaalane), kellel rahvastikuregistris elukoha aadress puudub, elab ajutiselt mõneks päevaks üüritud hosteli toas. Esiialgu puudub alus KOV algatusel tema elukoha aadressi rahvastikuregistrisse kandmiseks KOV täpsusega. Kas isikul on lisaks vältimatule sotsiaalabile õigus taotleda toimetulekutoetust toimetulekupiiri ulatuses, kuigi tal rahvastikuregistris elukoha aadress puudub?

- Saajate ringi, kellele riiklikke sotsiaalteenuseid ja toetusi osutatakse, paneb paika SÜS § 3 lg 1: Sotsiaalseadustikus sätestatud õigused ja kohustused on **Eestis elaval Eesti kodanikul, pikaajalise elaniku elamisloa või alalise elamisõiguse alusel Eestis elaval välismaalasel ning tähtajalise elamisloa või tähtajalise elamisõiguse alusel Eestis elaval välismaalasel**. Seaduses sätestatud juhul on sotsiaalseadustikus sätestatud õigused ja kohustused ka muul isikul. See on esmane, millest lähtuda. Kui tegemist on välismaalasega, kellel puudub Eesti elamisloa või on elamisloa tähtaeg lõppenud, siis ei saagi talle riiklikke toetusi maksta. Küll aga tuleb talle vältimatu abi raames tagada nt KOV toetust. KOV võib oma määruses ja korras laiendada KOV teenuste ja toetuste osas SÜS-is toodud teenuste/toetuste saajate ringi, kuid ei tohi seda kitsendada. **Samas rõhutan, et siinkohal ei ole toimetulekutoetuse maksmisel takistavaks teguriks asjaolu, et inimesel ei ole RR kannet, vaid see, et inimesel ei ole seaduslikku alust Eestis viibimiseks.**

Kui nt inimene on jäänud 2019. aasta alguses jõustunud rahvastikuregistriseaduse valguses RR-kandeta, kuid tegemist on Eesti kodaniku või siin õiguslikku viibimise alust omava inimesega, siis tuleb talle põhjendatud korras toetust maksta. Loomulikult tuleb välja selgitada, miks ei ole inimesel RR kannet ja aidata ka selle korda saamisel, aga abistama peab teda siiski. Toimetulekutoetus on üks vähestest, mis ei ole otseselt seotud RR kandega. Tegemist on arvestusliku kuluga, mida riik kompenseerib KOV-idele vastavalt makstud toetusele. Seega saab KOV selle raha igal juhul tagasi ja inimene peab saama vajadusel abi omale kõige lähemast KOV-ist, kus ta realselt toimetab.

9) SHS § 133 lg 3 punktis 3 sätestatud erand lähedastel isikutelt saadava abi osas – toimetulekutoetust taotleb 4-liikmeline pere (ema, isa ja 2 alaealist last), kontole laekunud abi sugulaselt 300 eurot, KOVil õigus sissetuleku hulka mitte arvata kuni 75 eurot terve perekohta mitte pere liikmete kohta eraldi?

- Jah. Väljavõte 2018. aasta toimetulekutoetuse regulatsiooni muudatuste seletuskirjast:
Eelnõu § 1 punkt 10 reguleerib sissetulekuid, mida kohaliku omavalitsuse üksus võib üksi elava isiku või perekonna sissetuleku hulka arvamata jätta. Võrreldes kehtiva regulatsiooniga on sätet täiendatud ja täpsustatud. *Kehtiva seaduse kohaselt võib kohaliku omavalitsuse üksus toimetulekutoetuse arvestamisel sissetulekute hulka arvamata jätta sihtotstarbeliselt makstud stipendiumid, eelnõu kohaselt aga õppimist ja töötamist soodustavad stipendiumid ja toetused. Samuti on sätet täiendatud erandiga, mille kohaselt võib kohaliku omavalitsuse üksus toimetulekutoetuse arvestamisel sissetulekute hulka arvamata jätta lähedastelt toimetuleku parandamiseks saadud rahalised toetused ja kingitused kuni poole toimetulekupiiri ulatuses perekonna kohta.* Seega, kui kehtiva regulatsiooni kohaselt tuli toimetulekutoetuse arvestamisel sissetulekute hulka lugeda ka näiteks vanaema poolt lapselapsele sünnipäevaks kingitud rahasumma, siis edaspidi võib kohaliku omavalitsuse üksus selliselt tehtud kingitused toimetulekutoetuse arvestamisel perekonna sissetulekute hulka arvamata jätta. Väärkasutuste vältimiseks on oluline seada sellisele erandile ka summaline piirang, milleks on eelnõu kohaselt välja pakutud poole toimetulekupiiri suurune summa perekonna kohta kuus. Seega on see summa maksimaalselt 75 eurot kuus pere kohta 2019. aastal.

10) Üksi elav isik taotleb toimetulekutoetust, rahvastikuregistri päringust selgub, et taotleja on eelmise kuu viimasel nädalal abiellunud. Taotleja sõnade kohaselt ei ela nad abikaasaga veel koos. Kas abikaasa loetakse jooksval kuul perekonnaliikmete hulka?

- Sellisel juhul on KOV-il kohustus teha HMS-ist tulenevalt selgeks olukorra tagamaad, võib-olla näiteks teostada kodukülastus, vestelda naabritega, vestelda taotleja abikaasaga vms. Pereliikmed on SHS-i kohaselt ikkagi need inimesed, kellega elatakse realselt koos ja samuti, lisaks, ka majandatakse koos. Samas on (ka eraldi elavatel) abikaasadel teineteise ees ülalpidamiskohustus (PKS § 16 lg 3) ja toetuse maksmisest saab keelduda nt SHS § 134 lg 4 p 6 alusel. Samas on oluline mõista, kas toimetulekutoetuse mitte maksmisel jääb inimene hätta, kas tekivad eluasemevõlad jne.

11) Kui tööandja peab töötaja palgast mingi summa kinni, näiteks toidukuludeks ja töötajale on EMTA andmetel palgaks määratud 1000 eurot, aga kontole realselt laekub 800 eurot. Kumba summat nüüd taotleja sissetulekuks võtta, kas 1000 või 800 eurot? Riigikohtu lahendi valguses peaksime sissetulekuks arvestama justkui reaalseid laekumisi, ehk 800 eurot, aga töötaja sai ju terve kuu süüa jne ja tal siis ei olnud lisakulutusi toidule.

- Kui **kohtutäitur** on arestimisakti alusel kinni pidanud 200 eurot, siis on sissetulekuks 800 eurot. Siin on oluline silmas pidada, et inimesele peab kätte jääma alampalga ulatuses raha, so 540 eurot pluss 160 eurot iga ülalpeetava kohta, va juhul, kui tegemist on elatisega (siis võib arestiga kuni 50% sissetulekust, aga iga ülalpeetava jaoks peab ikka jääma 160 euri). Teatud juhtudel saab ka 540 eurost 20% ulatuses kinnipidamisi teha.

Kui tööandja peab kinni mingeid summasid, mis ei ole kinni peetud arestimisakti alusel TMS-ist tulenevalt, siis neid toimetulekutoetuse raames ei kompenseerita.

Ühelt poolt saab inimene ka toidu, aga see ei ole siinjuures oluline. Mis iganes muu kokkulepe või põhjus on raha kinni pidamiseks – kas või see, et eelmine kuu sain avantsi ja nüüd arvestatakse see kuidagi palgast maha vms, sellele ei laiene RK lahendi seisukoht.

12) Kahel pensionäril on varasemad võlgnevused ning nende kontod on arestitud kohtutäiturite poolt. Ühe pensionäri sissetulek laekub SKA-lt inimese kontole ja kohtutäitur hiljem arestib kogu sissetuleku. Teise pensionäri sissetulek laekub SKA-lt otse kohtutäiturile ja inimeseni raha ei jõua. Kas me saame õigesti aru, et esimese pensionäri puhul peaksime võtma arvesse kogu isiku sissetuleku, kuna algul kogu pension laekus tema kontole ning teise pensionäri puhul ei võta arvesse midagi, kuna ta pension ei laekunud kontole?

- Kui inimese pangaarve on arestitud, siis tehakse sealt kinnipidamine seaduses sätestatud ulatuses. Ehk et kogu sissetulekut nii ehk naa arestida ei tohi ja kui seda tehakse, tuleb teha tagasinõue. Aga ka seda raha ei saa inimene kasutada oma esmavajaduste rahuldamiseks ja sel juhul ei ole see sissetulek. **Ehk et kummalgi juhul ei ole kohtutäituri poolt ära võetud summa arvestatav sissetulekuna, kui see on ära võetud seaduses sätestatud piirmäärade ulatuses.** Kui kohtutäitur on raha arestinud üleliia, tuleb see tagasi taotleda.

Riikliku pensionikindlustuse seadus (RPKS) § 47 lg 1 p 1 kohaselt võib riiklikust pensionist teha kinnipidamisi TMS-i alusel täitmisele kuuluva lahendi alusel. Kinnipeetav osa arvutatakse RPKS § 47 lg 2 kohaselt pensionärile maksmiseks ettenähtud pensionist. Sama paragrahvi lõike 3 kohaselt võib TMS-i alusel täitmisele kuuluvate lahendite alusel kinni pidada kuni 50 protsenti riiklikust pensionist, kuid pensionäri saadavate sissetulekutele ei võeta arvesse vähemalt 50 protsenti rahvapensioni määrast.

Riigikohtu tsiviilkolleegium on viidanud sätete kohta andnud käitumisjuhise 07.06.2007 lahendi nr 3-2-1-68-07 p-s 13. Riigikohus märkis, et riikliku pensionikindlustuse seadus sätestab riiklikust pensionist kinnipidamise maksimaalmäära. Riigikohus asus seisukohale, et lisaks RPKS §-le 47 tuleb riiklikust pensionist kinnipidamise korral arvestada TMS § 132 lõikega 1, mille kohaselt ei arestita sissetulekut, kui see ei ületa ühe kuu eest ettenähtud palga alammäära suurust. Riiklikule pensionile võib sissenõude pöörata RPKS § 47 lõikes 3 toodud ulatuses üksnes juhul, kui pensionäri ülejäänud sissetulekud (pensioni alles jääv osa jt sissetulekud kokku) vastavad TMS § 132 lõikes 1 toodud alammääradele.

13) Meil on endiselt raske aru saada mõistest „piisavad vahendid“. Tahame teada, kui palju on palju? Kõik töötajad on erinevad, erineva sissetulekuga, erineva kogemusega, erinevate harjumustega ning mõnele tundub, et 500 eurot on ühele palju, teise jaoks aga vastupidi on 500 eurot liiga vähe. Ettepanek on sotsiaalhoolekande seaduses summaliselt reguleerida „piisavad vahendid“. See lihtsustaks nii sotsiaaltöötaja koormat otsustamiseks, kui palju on palju ning välistaks vaidlused klientidega antud küsimuse osas. Lisaks siis ühe ja sama summa puhul ei teki erinevaid otsuseid üle Eesti.

- Ainus koht, kus SHS-is kasutatakse terminit „piisavad vahendid“, on SHS § 134 lg 4 p 7 – KOV ei pea maksma toetust, kui inimesel on muul viisil tagatud piisavad elatusvahendid. Kindlasti ei reguleerita summaliselt seaduse tasandil seda, mis on piisavad elatusvahendid. **Toimetulekutoetuse raames räägime alati ennekõike sellest, et toetust makstakse inimestele selleks, et tagada minimaalsed vahendid esmavajaduste katmiseks.** Ka toimetulekutoetuse eesmärk on isikute iseseisvat toimetulekut soodustava ajutise abimeetmena leevendada abi vajavate isikute ja perekondade materiaalsel puudust, **tagades minimaalsed vahendid esmavajaduste rahuldamiseks.**

Siin tuleks lähtuda samast loogikast. Ei loe, kas inimese hinnangul on 500 eurot piisav või mitte, kui tegemist on 1 liikmelise leibkonnaga, kes taotleb toimetulekutoetust ja kelle korter, mis võiks potentsiaalselt maksta nt 400 eurot kuus, on üürile andmata, siis võib öelda, et tal on piisavad elatusvahendid tegelikult võimalik tagada muul viisil ja toimetulekutoetust ei peaks maksma. Või kui makstakse, antakse konkreetne ajaraam, et korter üürile anda.

See on ainus koht, kus viidatakse piisavatele elatusvahenditele, aga igal juhul tuleb seda vaadelda toimetulekutoetuse kontekstis.

14) Sotsiaalosakond ei ole ühtegi korda vähendanud toimetulekutoetuse summat, sest ei oska sellist võimalust rakendada (mis põhjusel, kui palju). Oleme jätnud üks kord toetuse maksmata, kui taotleja töötustaatus oli lõpetatud eelmisest pöördumisest 30 päeva möödumisel. Tavaliselt ikkagi maksame toetust edasi, vaatamata sellele, et töötukassa ei võta selliseid kliente arvele varem, kui möödub 90 päeva.

- Siinkohal oleks mõistlik linnal ühtselt läbi mõelda, milline võiks teie praktika olla. Kui inimene keeldub sobivast tööst, siis toetust ei maksta; kui inimene 3 kuu jooksul oma korterit üürile ei anna, siis toetust ei maksta; kui inimene õpib kaugõppes 2 korda kuus, aga tööle ei lähe, vähendatakse toetust nt 50% jne. Isekeskis tuleks kokku leppida, mis oleks hea ja ühtlane praktika.

Iga piirkond Eestis ongi erinev ja on hea, kui piirkondlik paindlikkus on miski, mida arvesse võetakse. Ühes piirkonnas on kinnisvara hind väga madal või olematu – me ei soovi seadusesse kirjutada, et kui inimesel on korter, tuleb see üürile anda 2 kuu jooksul või muidu toetust ei saa. Vaja on paindlikkust – KOV ise hindab oma piirkonna kinnisvara turgu selles mõttes, kas üldse on võimalik kinnisvara üürile anda selles piirkonnas ja mis oleks mõistlik aeg selleks jne.

Selleks, et iga sotsiaaltöötaja ei peaks üksi otsustama ja võtma vastutust, kui palju võiks esmakordsel toetuse vähendamisel toetust vähendada, võiks KOV tervikuna kokku leppida, mis oleks mõistlik praktika. Nt vähendavad osad KOV-id toetust selle inimese toetuse võrra, kes keeldub koostööst või vähendatakse toetust paarikümne euro ulatuses, pidades silmas, et inimese eluasemekulud saaks kindlasti kaetud vms. Seda on võimalik igal KOV-il ise sisustada lähtudes inimese individuaalsetest vajadustest. Samas on lihtsam otsuseid teha, kui mingid tüüpsituatsioonid on läbi mängitud.

Kohtusse pöördumist ka karta ei ole vaja. Inimese jaoks ebasoodsad otsused peavad olema põhjendatud põhjalikult. Kui siiski kohus annab õiguse inimesele, siis kohendame oma praktikat või seadust või seaduse tõlgendust ja see ei ole iseenesest üldse mitte halb.

15) Sotsiaalosakonnal ei ole pakkuda sotsiaalteenust. Toimetulekuõpet ei ole ka.

- Olen nõus, et sotsiaalosakond ei pea seda üksi tegema ja korraldama, küll aga on see KOV pädevus – kas saab rakendada inimesi heakorratöodesse, kas mingi päevakeskus vms allasutus võiks piirkonna peale kokku koondatud abivajajatele teha toimetulekuõpet vms, mis panustaks inimeste toimetuleku parandamisse ja toimetulekutoetuse saamise „lõksust“ välja saamisse. Seda mõned KOV-id ka teevad. Sellist varianti rakendatakse nt ka nende inimeste osas, kelle osas arvatakse, et tegelikult käiakse mustalt tööl ja realselt ei ole võimalik päevasel ajal osaleda toimetulekuõppes/töö harjutuses nt 3 korda nädalas. Nii on võimalik vähendada ka nn petiste arvu.

16) Ainult üks kord oleme rakendanud §133 lg 1¹ (netosissetulek loetakse taotluse esitamisele eelnenud 30 kalendripäeva jooksul saadud). Millised on teie arvates põhjendatud juhused?

- Saan aru, et võivad tekkida vaidlused teadliku kliendiga. **Põhjendatuse küsimus ei ole inimese subjektiivne tunnetus, kuidas asjad võiks olla, vaid reaalne olukord, kuidas asjad on. Põhjendatud olukord on see, kui esinevad mõjuvad põhjendused, miks ei saa võtta arvesse eelmise kuu sissetulekut vaid lähtutakse 30 päeva normist.**

Näiteks kui inimene sai oma viimase sissetuleku 5. veebruaril jaanuari kuu eest ja ta tuleb taotlema toimetulekutoetust 8. märtsil. Kuna tal enam ei laeku mingit sissetulekut, on mõistlik võtta arvesse 30 päevast perioodi, et inimesele siiski toetust maksta, sest kui võtta sissetulekuna arvesse eelmisel kuul saadud sissetulek, jääks ta abitusse olukorda.

Samas ei tähenda see kindlasti seda, et inimene tuleb taotlema toetust ja ise palub võtta 30 päevane periood toimetulekutoetuse määramise aluseks, sest eelmise kuu palk oli näiteks koos preemiaga ja nüüd ei tuleks toetus välja. See kindlasti ei ole adekvaatne põhjus. Samas tulebki lähtuda sellest, et 30 päevase perioodi kasutamine on erandlik, nagu seaduski välja toob. Ja kui ühe korra seda rakendama hakatakse, tuleb seda jätkata nii kaua, kuni inimene vähemalt ühel kuul ei saa toimetulekutoetust. Kui seejärel inimene jälle toimetulekutoetust saada hakkab, siis rakenduks eelmise kuu sissetuleku arvesse võtmine toetuse raames. Põhjuseks see, et kahel korral ei saa võtta arvesse sama perioodi sissetulekut.

17) Probleemiks on eristada stipendiume ja õppetoetusi, mida võtame sissetuleku hulka, mida ei võta (põhitoetus, eritoetuse fondist jne).

- Kui eelnevalt oli võimalik sissetulekuna mitte arvesse võtta vaid neid stipendiume, mis olid makstud sihtotstarbeliselt, siis viimase toimetulekutoetuse regulatsiooni muudatuste seletuskirja kohaselt võib jätta arvesse võtmata ka stipendiumi hea õppimise eest jne. Kui tundub, et see panustab inimese toimetulekusse, tema motivatsiooni tulla paremini toime, pingutada, siis saab rakendada kaalutusõigust.

Seletuskirjast: muudatused 3.1-3.4 – paindlikkust suurendavad ning muud muudatused

Eelnõus esitatud muudatusega suurendatakse kohalike omavalitsuste kaalutusõigust tulude osas, mida võib toimetulekutoetuse arvestamisel sissetulekute hulka arvamata jätta. Näiteks võib olla põhjendatud mitte arvestada toimetulekutoetust taotleva pere sissetulekute hulka lähedastelt saadud poole toimetulekupiirini ulatuvaid rahalisi kingitusi ja rahalist toetust, samuti õppestipendiume ja -toetusi, mis ei ole mõeldud sihtotstarbeliseks kasutamiseks, vaid millega peremeeritakse edukat õppimist.

Samas sätestab seadus, et sissetulekuna arvesse ei TOHI võtta:

- tööturuteenuste ja -toetuste seaduse alusel või struktuuritoetuste vahenditest makstud stipendiumi ning sõidu- ja majutustoetust;
- õppetoetuste ja õppelaenu seaduse alusel makstud põhitoetust, vajaduspõhist õppetoetust, vajaduspõhist eritoetust ja õppeasutuse moodustatud eritoetuse fondi vahenditest makstud toetust.

Kaalutusotsus on: õppimist ja töötamist soodustavaid stipendiume ning toetusi.

See on täna KOV otsustada, aga siinkohal samuti pigem oleks mõistlik KOV-ina läbi rääkida, milline on ühinemõistlik praktika. Kas pigem võtta või pigem mitte ja miks.

1. Kui võtta arvesse, siis on KOV jätkuvalt seisukohal, et kuna TTT näol on tegemist minimaalsete vahendite tagamisega, ei ole mõistlik arvata mitte sihtotstarbelisi stipendiume sissetulekute alt välja, sest neid saabki kasutada esmavajaduste katmiseks.
2. Samas võib olla KOV seisukohal, et kuna stipendiume saavad pigem need, kes ise ongi tublid ja pingutavad enam, võiks neile luua erisuse ja soodsamad tingimused.
3. Võib-olla aga sisustab KOV selle nii, et ei võta sissetulekuna arvesse vaid nende tudengite stipendiumeid, kes samal ajal töötavad kooli kõrvalt nt. Et see on motivatsioon õppida headele tulemustele.

Kui aga ei saada aru, mis stipendiumiga on tegu, siis aitab hästi ka Google'i otsing.

18) 2-3 pere puhul oleme rakendanud §133 lg 2 p 9 (ei arvestanud toetuse määramisel sissetuleku hulka laste töötasu). Vanematel on hea meel, tööle aga nad ise ei lähe.

STAR ei ole siin abiks, teeme käsitsi. Meie ei ole aru saanud, millal STAR arvestab laste töötasu, millal ei arvesta.

- SHS § 133 lg 2 p 9 puhul ei ole tegemist kaalutusõigusega, vaid loodud erandiga, mida igal juhul õpilane peab saama.

Kahjuks jäi antud arendus STAR arenduste kompotist arusaamatutel põhjustel esialgu välja, kuid 2019. aastast alates on see viga parandatud.

See erand ei pea kuidagi motiveerima vanemaid tööle minema, see näitab noorele, et töö on mõttekas käia ja panustab pikemas perspektiivis sellesse, et noor ise ei lõpetaks samamoodi nagu vanemad, toetustest sõltudes. Kui see sissetulek võtta arvesse pere sissetulekuna, ei oleks noorel mingitki motivatsiooni tööd teha.

19) Aasta jooksul oli meil kolm peret, kelle puhul rakendasime §133 lg 2¹, ja need pered töötavad edasi ning toimetulekutoetust enam ei taotle. Neljanda pere puhul kasutasime ka seda erandit, kuid pere on endiselt toimetulekutoetuse saaja, sest töölepinguline töötasu on väike. Mõned üksikud mehed olid ka, kes töötasid paar kuud (100% ei arvestatud) ja töö nad ei püsi.

- Tõise sissetuleku erandi esmane mõte on kahtlemata selles, et inimesi motiveerida naasma tööturule ja sinna ka püsima jääma motiveerida. Samas, kui püsida siiski ei õnnestu, on võiduks see, et inimene on kasvõi pool aastat või osa sellest olnud tööga hõivatud, saanud uusi kogemusi, oskusi, uue töökoha CV-sse. Nii näiteks ei veni tööta olnud periood liialt pikale, mis on samuti ohukohaks uuele potentsiaalsele tööandjale.

On ilmne, et riik ei suuda pikaajaliselt toetada sellist meedet ja seda tõenäoliselt hakatakse siis ka ära kasutama. Leiame, et hetkel on see erand suhteliselt paindlik – kohe, kui inimene, kes on eelnevalt 2 kuud saanud toimetulekutoetust, läheb tööle, käivitub tema suhtes 6 kuine erandi periood. See, kas ta töötab siis 6 kuud järjest, või ainult esimesel ja kuuendal kuul, ei ole oluline. Igal juhul on tal 6 kuu jooksul õigus taotleda toetust. Vahel võib-olla ei tule toetus välja (mõni kuu saab palka rohkem nt) ja vahel tuleb. Selle aja jooksul võib inimene ka töökohta vahetada ja võib-olla ka mõne kuu töötada. Oluline on see, et 6 kuud alates esmasest tööle asumisest, saab ta erandit kasutada.

Ehk et kui üks tööots lõpeb, võiks inimesel siiski olla motivatsiooni leida uus tööots ja erandit edasi kasutada.

Selline töötamise toetamise ja soodustamise suund on valdavalt ka teistes Euroopa riikides.

20) Mis on teine sissetulek? §133 lg 2³samuti füüsilisest isikust ettevõtja ettevõtlusest saadud tulu. Meil on suuline kokkulepe, et FIEdele toimetulekutoetust ei maksta, kuna nad ei saa oma tulusid tõendada. Aruanne esitatakse hiljemalt suveks, pangakonto väljavõtetest ei selgu ka midagi. Oma allkirjaga kinnitab ta 0. Kuidas saada selgeks FIE sissetulekut?

- Toimetulekutoetuse maksimisest saab keelduda, kui FIE ei tõenda oma sissetulekuid jms, aga keelduda ei saa selle alusel, et inimene on FIE. Mõni FIE võib väga hästi suuta ära tõendada oma sissetulekud.

Inimese seotus ettevõtetega, sh FIE-ks olemine ja osaühingus osanikuks olemine ei ole seotud inimese õigusega toimetulekutoetust saada. Toimetulekutoetuse määramisel tuleb aluseks võtta üksi elava isiku või perekonna eelmise kuu sissetulek, jooksva kuul tasumisele kuuluvad eluruumi alalised kulud ning kehtestatud toimetulekupiir. Seega toimetulekutoetuse raames ei arvestata otseselt firma majandustegevusega seotud kulusid ja tulusid. Maksud on olulised firma/FIE majandustegevusega seotud kulude ja tulude arvestamisel ning sellest omakorda tuleneb üksi elava isiku või perekonna netosissetulek, mis võetakse aluseks toimetulekutoetuse määramisel.

Toimetulekutoetuse taotleja peab esitama dokumendid, mis tõendavad perekonnaliikmete eelmisel kuul saadud netosissetulekuid (ja makstud elatise suurust). Mis puutub sissetulekute tõendamisse, siis FIE-de puhul võib kasutada näiteks pangakonto väljavõtet ning selle põhjal hinnata majandustegevuse kulude osakaalu. Samuti võib kasutada teisi dokumente, mida isikul esitada on. Teatavasti on kohalikul omavalitsusel kui toetuse menetlejal õigus küsida täiendavat informatsiooni erinevatelt osapooltelt, (sh toetuse taotlejalt, tema pereliikmetelt kui ka Maksu- ja Tolliametilt). Kui mõne sissetuleku liiki või suurust ei ole võimalik dokumentaalselt tõestada, siis kinnitab toimetulekutoetuse taotleja selle suurust oma allkirjaga (nt elatise saamise või lähendaste saadud sissetulekute tõestamiseks).

21) §133 lg 3, KOV võib mitte arvata sissetuleku hulka (aga võib arvata)...stipendiume,...kahju katmist,...lähedastelt ülekandeid: kes otsustab? Ametnik üksinda? Sotsiaaltöötajad tõlgendavad erinevalt sõna „lähedased“.

- „Lähedased“ on mõiste, mis haarab kõiki inimesi, keda inimene ise peab lähedaseks – sõber, kolleeg, ema, isa, lellepoeg jne.

Kindlasti on KOV-il mõistlik läbi arutada ja paika panna, milline praktika üldjuhul võiks olla, et igapäevane otsustamine oleks sotsiaaltöötajale lihtsam ja selgem. Kokkuvõttes on tegemist KOV-idele loodud kaalutluspunktiga, mille osas on otsuse tegija KOV. Otsuse langetamisel tuleb hinnata, kuivõrd panustab nende erisuste kasutamine inimeste toimetulekusse või pigem soodustab õpitud abitust. Peamiselt võiks lähtuda ikka sellest, et toimetulekutoetuse puhul on tegemist miinimumkontseptsiooniga vahendite tagamiseks.

(Vt ka küsimus nr 2, 3 ja 17)

22) Üürnikuks on ema ja laps, üürijaks on selle lapse isa. Üürnik väidab, et nad ei ole omavahel abielus, üürileping ei ole isa ja lapse vahel, vaid lapse emaga. Väike elatis on ka. Kas see lõige on sellel juhul asjakohane?

- Seaduse alusel ei saa öelda, et neil ei või teha üürilepingut. Küll aga, kui makstav elatis on väiksem, kui riiklikult olema peaks või välja mõistetud elatis on, siis võiks emale öelda, et elatise maksmise teema peaks uuesti läbi rääkima lapse isaga. Kui elatis on väiksem kui elatisabi, siis kohtu kaudu nõudma sisse elatise, kui mees muidu ei ole nõus. Kui ema keeldub, on võimalik selle alusel vähendada makstava toimetulekutoetuse suurust. Kui aga on ilmne, et pere jääb igal juhul hätta, siis pigem maksta toetust.

23) Üürileping naiste- ja meesterahva vahel. Üürnikuks on 48-aastane üliõpilasest mees. Saab toimetulekutoetust 1,5 aastat. Jaanuaris avastasime, et üürnik on omaniku tuttuue auto kasutaja. Surfates Facebookis leidsime palju pilte, millistest selgub, et üürnik ja omanik koos reisivad, tähistavad pereüritusi ja pühi ja on lähedases suhetes. Kodus meie ei saa taotlejat kätte. Naabri sõnul siin ei elata. Kuidas käituda?

- Facebook-i pildid üksinda on midagi sellist, millele tuginedes on keeruline toetuse maksmisest keelduda. Sõbranna võib lubada oma autoga toetuse taotlejal sõita, kuid see ei tähenda, et see oleks tema auto või et ta võiks sellest kuidagi kasu saada. Ka see, kui sõber maksab kinni toimetulekutoetuse taotleja reisi, ei tähenda, et nüüd toetust enam ei maksta. Võib-olla oli sõber nõus reisi eest maksma, kuid muus osas toetama ei ole nõus. KOV saab kasutada HMS-ist tulenevat õigust ja kohustust välja selgitada olulised asjaolud antud juhtumi puhul. Võib vestelda ka selle sõbrannaga, samuti selgitada toetuse taotlejale, et sellised asjad on teada ja et inimene ise oleks teadlik, et kui ta tegelikult kasutab süsteemi ära ja seda ühel hetkel on võimalik ka tõestada, siis nõuab KOB toetuse SÜS-ist tulenevalt tagasi.

Lisaks on just selline klient see, kelle osas tuleks ka kaalutlusotsuse punkte rakendada ja toetuse suurust vähendada. Nt tuli välja, et selle inimese puhul aktsepteeritakse korduva taotlejana taotluse esitamist e-posti teel. Seda ei pea võimaldama ja eriti juhul, kui on sellised asjaolud on teada.

Lisaks mängib rolli, kas inimene õpib päevaõppes? Kas ta ei saaks mingitki tööd teha, ka osajaga?

Veel on võimalik siin lähtuda sellest, et toimetulekutoetust makstakse elukohajärgse KOV-i poolt. Kui KOV suudab ära tõestada, et eluase, mis on aadressina antud, ei ole tegelikult toetuse taotleja poolt kasutuses (vestlused naabritega, korduvad külastamised, reisipildid, mis näitavad, et inimene on kuu aega ära kodust vms), siis ei pruugi ka olla põhjust toimetulekutoetust maksta. Samas oleme nõus, et seda on keeruline tõestada.

24) Tahaks selgust § 134 lg 4 sõnastusest „jätta toetuse määramata või vähendada summat“.

- See tuleks KOV-il endal paika panna, milline on valdav praktika. Me pigem soovitaks esiti summasid vähendada ja alles siis lõpetada toetuse maksmine, kui inimene vaatamata selgitustele ikka ei täida talle esitatud nõudeid.

25) On palju taotlejaid ja pereliikmeid, kes kuritarvitavad alkoholi ja kes ei ilmu töötukassasse õigel ajal. Töötukassa võtab neid arvelt maha ja tagasi registreerib 90 päeva pärast. Tööle nad ei lähe. Toimetulekutoetust me maksame edasi, paneme sellele asjaolule silmad kinni. Kas meie võime neid ka karistada ja vähendada toetust? Kui palju? Kommunaalkulud, kelle on, jäävad maksmata.

- Jah, kui see tundub mõistlik, võib vähendada toetuse summat. Kui on nt perega inimene, siis ehk oleks mõistlik ainult selle ühe leibkonnaliikme toimetulekupiiri ulatuses vähendada toetust? See tuleks KOV-is laias laastus kokku leppida, vajadusel ka nt komisjonis läbi vaadata ja teha otsus ühiselt.

Kindlasti ei soovitaks kohe jätta maksmata kommunaalkulusid, samas toetussummat vähendada soovitaks. Eriti kui tegemist on korduva juhtumiga. Kommunaalkulude kindlaks tasumiseks võib need ka otse tasuda ja seda ka ju rakendatakse. Põhjenduseks, miks seda tehakse, saab olla see, et on alust arvata, et muidu inimene ei maksa neid ära ja jääb ebasoodsasse seisu.

26) Inimesel on lubatud olla arvel ka töötusijana. Meil on probleemne klient, kes nii mängibki: alguses on töötus, siis ta võetakse arvelt maha 30 päeva jooksul mitte pöördumise tõttu, seejärel on ta arvel töötusijana. Meie maksame toimetulekutoetust, tööd ta ei otsi, töötukassas võib 90 päeva mitte ilmuda vastuvõtule, ja siis jälle uus ring. Kas võime rakendada SHS § 134 lg 4 p 8?

- Võib. Soovitaks enne teha kokkuleppe, et kui taotleja ei tee seda ja toda, siis ei maksta enam nt selle sama perioodi või 1 kuu jooksul toetust. Kui inimene ei nõustu sellega, siis samuti on võimalik toetuse maksmisest keelduda – inimene ei tee koostööd, milleks tegelikult SÜS inimest kohustab. (SÜS § 9 lg 1 Sotsiaalkaitse paremaks korraldamiseks on hüvitsi andvatel asutustel ja isikutel kohustus teha koostööd)

27) KOV-idel tuleb toimetulekutoetust arvestades lähtuda Riigikohtu tõlgendusest, et sissetulekuks saab pidada vaid reaalset laekumist isikule. **Kuidas toimida olukorras kus isiku (vabatahtlikust v. sunniviisilisest) vara müügist saadud vahendid ei laeku isikule vaid tema tuttavale (nt. väidetava võla katteks)?**

- Kui isik on vabatahtlikult lubanud kanda saadud vahendid kellegi kolmanda arvele, ei tähenda see, et ta ei saaks seda käsutada (lasi kanda õe arvele ja õde võtab selle välja ja annab tagasi). Eesmärgiks on tõenäoliselt sel juhul kõrvale hoida kohtutäituritest, saada toetust, millele inimesel tegelikkuses õigust ei ole vms. Ehk et see on inimese enda vaba valik ega tähenda, et nüüd tuleb talle tagada vahendid toimetulekutoetuse raames. Kindlasti ei soovi me soodustada nõ tulude peitmist, et kui tulu kanda kellelegi teisele, siis see pole sissetulek. Sama olukord on siis, kui inimene on lasknud kanda vara müügist saadava tulu näiteks võla katteks vms sõbrale – ka selles olukorras on inimene ise jätnud end piisavate

elatusvahenditeta. Tegelikuses olid inimesel olemas vahendid oma esmavajaduste rahuldamiseks.

Laenu võtmine on vabatahtlik ja sellega seotud riskid jäävad laenu võtja kanda. Taaskord tuleks sõbraga vms läbi rääkida, kui palju on võimalik tagasi maksta sel kuul. Ehk et ka siis ei peaks talle maksma toimetulekutoetust. Loomulikult võib KOV vajadusel abistada inimest ühekordse toetusega nt, kui leiab, et see on asjakohane abi.

Samas kindlasti on olukordi, kus sotsiaaltöötaja ei teagi, et inimesel võinuks olla mingi laekumine, sest tema arveldusarvel ei ole seda näha. Kinnisvara puhul ehk tuleb see veel välja, sest saab teha pisteliselt kontrolli kinnistusraamatusse ja kui vara on müüdud, peab selle eest ka tasu saama. Ehk et kokkuvõttes saab sotsiaaltöötaja selgitada inimesele, et oma kulude ja tulude kajastamisel tuleb olla aus ja teada anda erinevatest asjaoludest, sest SÜS-ist (§ 31) tulenevalt, kui inimesel ei olnud hüvitisele õigust, tuleb see tagantjäreli tagasi nõuda ja KOV seda ka teeb.

Kui kohtutäitur on sundmüüki pannud inimese vara ja sellest tulenev tasu läheb laenu sissenõudjale ja kohtutäiturile, siis seda ei saa pidada inimese sissetulekuks ja sel juhul tuleb vaadata, kas inimene võiks saada toimetulekutoetust. See on otseselt see Riigikohtulahendi juhtum.

28) Kas ttt. arvestamisel arvesse võetavat sissetulekut peab vähendama ainult kohtutäituri poolt arestitud ja kinni peetud summa osas või tuleb ttt. arvestamisel arvesse võetavat sissetulekut vähendada ulatuses, mida ttt. taotleja reaalselt kohtutäiturile maksab (täituriga sõlmitud kokkuleppe alusel võib inimene maksta nõuete katteks rohkem tagasi kui TMS seaduse § 132 sätestatu)

- Kui inimene ise koostab mingi ebasoodsa kokkuleppe kohtutäituriga, et maksab kogu oma sissetuleku või pool sellest ära ja siis ise loodab toimetulekutoetuse peale, siis nii see ei toimi. Siis on inimene ise otsustanud jätta end ilma piisavate elamisvahenditeta. Ehk et räägime ikka sellest summast, mille kohtutäitur on TMS-si alusel seaduslikult kinni pidanud. Siinkohal ongi oluline, et inimene ise tõendaks dokumentidega, millised täitemenetlused on tal tasumisel. Inimene saab ka sotsiaaltöötajat volitada enda eest kohtutäituriga suhtlema ja sel juhul saab sotsiaaltöötaja infot otse kohtutäiturilt. Ka võlanõustamine on siinkohal oluline, et oleks välja selgitatud, millised on võlgnevused, mis ulatuses on nende täitmine vajalik jne.

29) Kui inimene osaleb korralikult võlanõustamisteenusel nt aasta jooksul siis kas see tähendab, et kogu vastava perioodi vältel peab ttt. arvestamisel arvesse võtma talle (peale täituri kinnipidamisi) laekunud tegeliku sissetuleku ning toimetulekutoetusena makstavat summat vähendada ei või?

- Tegelikuses ei olegi kohtutäituri poolt ära võetud summa puhul tegemist inimese sissetulekuga. Seega ei saa neid kaht asja otseselt siduda. Kui on mingi muu alus, mille tõttu tahaksite inimese toimetulekutoetust vähendada, siis see peab olema põhjendatud ja seda võib teha. Nt käib inimene küll võlanõustamisel korralikult, aga töötukassas ei käi, või ei täida sealseid nõudeid või ei nõua sisse elatist vms. Samas tuleks infot kogumis kaaluda ja arvesse võtta – kui nüüd toetust vähendada muu § alusel, kas inimene võib siis ka võlanõustamisele käega lüüa?

30) Kas asja müügist saadud kasumi (e. võimaliku sissetuleku) arvestamisel tuleb saadud tulust maha võtta ka kulutused, mida isik on teinud asja parendamiseks, remondiks jms? Näide: Kui suur on saadud kasum (mida võib lugeda sissetulekuks) kui isik ostis 5 a tagasi korteri 5000 € eest, tegi seal remonti 10 000 € eest, on selles elanud 5 a. ja müüb korteri täna 15 000 € eest?

- Riigikohtu lahend keskendub siiski sellele, et lõppsummast lahutatakse algsumma. Riigikohus tugineb oma otsuses erinevatele seadustele ja ka see käsitus, et lõppsummast lahutatakse algsumma, tuleneb tulumaksuseadusest (§37 – vt all). Igasuguseid investeringuid siin arvesse ei võeta ja see oleks nii ehk naa väga keeruline – tuleks kuludokumentidega kõike tõendada ja samas kindlaks teha, et neid kulutusi tehti just selle kinnisvara tarbeks jne.

§ 37. Vara võõrandamisest saadud kasu või kahju arvestamine

Kasu või kahju vara (§ 15 lõige 1) müügist on müüdnud vara soetamismaksumuse ja müügihinna vahe. Kasu või kahju vara vahetamisest on vahetatava vara soetamismaksumuse ning vahetuse teel vastu saadud vara turuhinna vahe. Maksumaksjal on õigus kasust maha arvata või kahjule juurde liita vara müügi või vahetamisega otseselt seotud dokumentaalselt tõendatud kulud. *(Siinjuures peetakse silmas nt notaritasu, hindamisakti vms kulusid)*

31) SHS § 133 lg 4 sätestab võimaluse, et taotleja sissetulekuid, mis on makstud mitmeks kuuks ette või tagantjärele, võib toimetulekutoetuse arvestamise aluseks võtta taotlemisele eelnenud kuue kuu keskmise sissetuleku. Pere sai kohtutäituri kaudu kätte elatise, mis maksti mitme kuu eest tagant järele. Varasemalt on pere olnud toimetulekutoetuse saaja. Kuidas arvestada kuue kuu keskmist sissetulekut?

- Sellises olukorras on kaks lahendusvarianti, sest see ei ole seadusest tulenev kohustus vaid võimalus, mida võib rakendada:

1.Võtta siiski saadud tulu sissetulekuna arvesse ja seega ei saaks pere sel kuul toimetulekutoetust. Tõenäoliselt ei saaks seda ka järgneval kuul, sest kuigi siis ei ole selle raha näol enam tegemist sissetulekuga, on see vara, mida saab kasutada oma esmavajaduste rahuldamiseks. See võib olla põhjendatud valik, sest tegelikult on see raha, mida pere saab nüüd kasutada ja toimetulekutoetus on vaid selle kõige esmasema tagamiseks. Lisaks võib siinkohal võtta arvesse ka seda, et pere on varasemalt saanud toimetulekutoetust, mida tõenäoliselt siis ei oleks saanud, kui oleks elatise saanud õigeaegselt kätte. Või oleks summad olnud väiksemad.

2.Teine variant on see, et ikkagi lähtuda seaduses toodud võimalusest ja arvutada 6 kuu sissetulekute põhjal välja, kas see kuu saab pere toetust või mitte. Sel juhul ei võeta arvesse eelnevate kuude toimetulekutoetust (sest seda ei arvestata sissetulekuna – ühekordne toetus), kuid muu sissetulek võetakse arvesse. Lisatakse nüüd tagasiulatuvalt saadud summa ja jagatakse 6-ga. Kui tuleb toetus välja, siis saab toetust, kui ei tule, ei saa. Saame aru sellest mõttest, et justkui võetakse mitu korda eelnevate kuude sissetulekut arvesse, aga see ei ole selles mõttes päris sama kui Riigikohtu lahendis välja toodu, mille kohaselt nt kinnisvara osas ei saa võtta arvesse müügist saadud kogutulu vaid ainult kasumit. Selles olukorras, mis praegu on, kasutatakse sissetulekut kui näitajat, mis aitab välja arvestada 6 kuu sissetuleku.

Ehk et siin saab KOV ise kaaluda, milline käitumisviis on mõistlikum.

32) Täitemenetluse seadustik näeb ette, et inimeselt ei tohi pidada kinni sissetulekut, mis on alla palga alamsuurust. Milline on kohtutäituri tegelik praktika? Ja kui kohtutäitur võtab siiski rohkem raha ära, mis saab siis?

- Kui täitemenetluse seadustik tõesti loetleb üles need sissetulekuallikad, mida arestida ei tohi ning samuti kehtestab nõude, et alampalga ulatuses tuleb võlglastele jätta vahendeid kasutada (ja teises paragrahvis sõnastab, et kui elatusmiinimum on tagatud, siis ülejäänust võib erandkorras 20% kinni pidada), siis kõige selle aluseks on **inimese enda avaldus**. Täna kohtutäituri ei näe, millistest allikatest inimese sissetulek pärineb (Soomes näiteks näeb, Eestis aga on pangasaladus, mida ei olda valmis laiendama), mistõttu tõesti arestitakse ka neid sotsiaaltoetusi või perehüvitisi, mis tegelikult ei ole arestitavad. Sel juhul on ainult kaks varianti – eelnevalt teavitada kõiki kohtutäituri avaldusega, millised laekumised inimesel igakuiselt on (ning eraldi nt, et saadakse toimetulekutoetust ja seda tuleb teha iga kuu, sest tegemist on nõ ühekordse toetusega vaatamata sellele, et toetust võib saada ka järjest mitmel kuul) või

tagasiulatuvalt, 3 tööpäeva jooksul nõuda arestita tagasi (nt kui perehüvitis on millegipärast ära võetud). Kuigi realselt on inimesel seadusest tulenevalt 3 tööpäeva aega, kannab kohtutäitur võla sissenõudjale edasi hiljemalt 10 päeva jooksul. Kohtutäiturite sõnul on praktika selline, et kui inimene ikkagi teeb avalduse, nt ka 5ndal tööpäeval, siis see kantakse inimesele tagasi (paari päeva küsimus). Tagasikannet ei saa teha siis, kui kohtutäitur on sissenõudjale selle summa juba edasi kandnud.

Ühelt poolt, kui inimeselt on ära võetud mingi sissetulek, mida ei tohiks arestida, siis on esimene samm see, et tehtaks avaldus, et üleliigselt võetu tagasi kantaks. Samas on siingi taas võlanõustaja omal kohal, sest kui üks kohtutäitur midagi nüüd nõ tagasi kannab, on see taas sissetulek, mida inimene saab ja kui ta sellest eelnevalt juba oma teisi kohtutäitureid ei teavita, võidakse see summa taas ära võtta mõne teise kohtutäituri poolt. **Olen nõus, et see on keeruline maailm, milles laveerida ja hea võlanõustaja on siin oluliseks abistajaks.** Kui aga inimene on avaldusega hiljaks jäänud ja seda raha tagasi enam ei saa, siis oleks mõistlik maksta siiski toimetulekutoetust selle võrra rohkem ja selgitada, et seekord on nii, teinekord tuleb endal olla hoolsam. Kui inimene saab aga aru, et temalt võetakse rohkem raha, kui on lubatud, aga keeldub selles osas midagi tegemast (loogika see, et saangi võla kiiremini makstud), siis võiks selgitada inimesele, et nt järgmisel kuul selle enam võetud raha osas kompenseerimist ei toimu. Samas peaks see olema siis ka otsusel näha. Ehk et lähtuma peaks igal juhul sellest, et summa, mille kohtutäitur ära võtab, ei kuulu sissetuleku alla nagu ka oma kirjas kirjutasite. Hiljem on võimalik toimetulekutoetuse summat vähendada ja põhjendada vähendamist, samuti valida seaduse §-i, mis toetaks vähendamist. **Ehk et on võimalik küll toimetulekutoetusega katta aresti ülemäärane osa, aga see on mõeldud pigem ühekordseks kasutamiseks,** kui selline olukord on juhtunud, inimene ei ole osanud reageerida, jäänud hiljaks vms. Suund peaks olema ikkagi sinna poole, et inimene tegeleks nende probleemidega, sh võlanõustaja abiga, ning et tegelikult on võimalik toimetulekutoetuse osas saada rohkem toetust ikka siis, kui kohtutäitur on õigustatult pidanud kinni mingi täitemenetluse summa.

Kui rääkida vabatahtlikult suuremate tagasimaksete tegemisest kohtutäiturile, siis olevat praktika see, et inimene kirjutab kohtutäiturile taotluse, et kohtutäitur võtaks suurema summa ära. Teine variant on see, et inimene ise kannab raha üle ja siis on kohe näha, et inimene on vabatahtlikult selle summa üle kandnud. Siis saab toetuse maksmisel lähtuda sellest konkreetsest olukorrast. Kui inimene ongi sellise lükke teinud ja nüüd puudub võimalus see raha tagasi saada, siis põhimõtteliselt võib toetust inimesele siiski maksta, aga teha seda nt klausliga, et tuleb osaleda võlanõustamisteenusel ja selgitada, et järgmisel korral, kui esineb samasugune olukord, enam toetust ei maksta, sest inimene ise on meelega end jätnud ilma piisavatest elatusvahenditest. Samas, kui on näha, et olukord on kahtlane ja inimene käitubki teadlikult või korduvalt pahatahtlikult, saab põhjendada toetuse maksmisest keeldumise samuti nt SHS-i kaalutusotsusele tuginedes. Kui sotsiaaltöötaja tahab midagi kontrollida või täpsustada kolmanda isiku osas, on see peamiselt võimalik vaid siis, kui abivajaja volitab sotsiaaltöötajat tema osas kohtutäituriiga suhtlema (siis saab küsida, kas inimene on teinud taotluse, et kogu raha kohtutäitur temalt ära võtaks vms). Kui inimene ei ole sellega nõus - mis võib olla ka tõenäoline, kui inimene ise ongi teinud taotluse, et temalt võetakse kogu sissetulek võlgnevuste katteks - võib ka see olla aluseks, miks vähendatakse toetuse suurust, sest inimene pole valmis koostööd tegema.

Tänaseks (mai 2019) on teada, et justiitsministeeriumi kantsler on teinud pöördumise Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Kojale seoses sellega, et inimestele tuleks KT-de poolt tuleks võlgnikele automaatselt tagada sissetulekud palga alammäära ulatuses ning algatatud on distsiplinaarmenetlus KT osas, kes arestis võlgnike kontod täielikult (uudis [siin](#)).

32) Kas ajateenijale tohib maksta toimetulekutoetust?

- SHS ei sätesta ajateenija kohta erisusi ja seega jätab KOV-ile võimaluse ise otsustada, mida konkreetses olukorras teha.

Küll aga on seaduses sätestatud juhud, mil valla- või linnavalitsus võib jätta toimetulekutoetuse määramata. Üheks toetuse määramata jätmise aluseks on olukord, kus KOV leiab, et toimetulekutoetuse taotleja kasutuses või omandis olevad vallas- ja kinnisasjad tagavad toimetulekuks piisavad elatusvahendid (SHS § 134 lg 7). Ajateenijale tagatakse üldjuhul riigi poolt majutus, riietus ja toit, samuti makstakse neile igakuist toetust. Sellest võib järeldada, et ajateenija puhul ei ole tegemist puudust kannatava isikuga ning kohalik omavalitsus võib keelduda toimetulekutoetuse määramisest.

Samas tasub tähelepanu pöörata asjaolule, et tegemist on siiski KOV kaalutusotsusega toimetulekutoetuse määramisel. See tähendab, et lähtuda tuleb juhtumipõhiselt. Sellise juhtumi puhul tuleks kindlaks teha, kas keegi teine ei ela antud korteris sel ajal, kui inimene ise viibib ajateenistuses. Seda saab kontrollida nii kodukülastusega kui ka kommunaalarveid vaadates – kui palju on kulunud vett, elektrit jne. Samuti võib olla vajalik välja selgitada, miks ei ole korterit selleks ajaks antud üürile, kui inimene viibib ajateenistuses. Arvestada tuleb muidugi ka sellega, et kui ajateenijale siiski otsustatakse toetust maksta, siis tuleb ka ajateenija toetus arvata tema sissetulekute hulka.

Otsustades võiks lähtuda pigem sellest variandist, mis inimesele või perekonnale soodsam on ega tekita neile lisaprobleeme (nt üürivõlg, elukoha kaotamine jne).

33) Milline KOV peab inimesele toimetulekutoetust maksma, kas see, kus on inimese kinnisvara või see, kuhu ta on sisse kirjutatud?

- Toimetulekutoetuse maksmine ei ole kuidagi seotud rahvastikuregistri kandega vaid inimese reaalse elukohaga. Kui inimene elab nt Võrus, kuid tema kinnisvara on Tartus, siis peaks toetust maksma Võru, kus inimene realselt elab. Küll aga ei saa Võru hüvitada Tartu korteri eluasemekulusid. Iga KOV saab katta vaid oma territooriumil paikneva eluaseme kulud. Kui järgmisel kuul inimene otsustab siiski asuda elama Tartusse, siis on tal õigus taotleda toetust Tartust. Loomulikult on igati tervitatav juhtida inimese tähelepanu sellele, et tema rahvastikuregistri kanne vastaks reaalsusele, kuid see ei saa olla põhjuseks toimetulekutoetuse maksmisest keeldumiseks. Tegemist on riikliku toetusega, mis igal juhul hüvitatakse KOV-ile ja selle mõtte on ennekõike see, et inimene saaks selle esmase toetuse kätte sellest KOV-ist, mis on talle lähim ja kuhu tal on kõige mugavam pöörduda.

34) Kas KOV saab keelduda vastu võtmast toimetulekutoetuse taotlust põhjusel, et see on esitatud digitaalselt?

- Inimese taotlust ei saa jätta vastu võtmata. Avaldus tuleb vastu võtta ja vajadusel anda inimesele teada, mis on puudused, kutsuda vajadusel inimene kohale, et teostada hindamist jne ja siis selle tulemusena teha otsus. Kui inimene kohale ei ilmu, saab jätta avalduse läbi vaatamata, kuid igal juhul tuleb inimesele selgitada, miks lükati avaldus tagasi või ei rahuldatud avaldust (HMS § 14 lg 6 ja 7). Ainult selle tõttu ei saa jätta avaldust läbi vaatamata, et see on digiallkirjastatult tulnud, vaid ikka sisulistel põhjendustel.

SÜS § 21 lg 1 p 3-st tulenevalt on isikul kohustus aktiivselt osaleda talle hüvitise andmises (sh peab täitma talle esitatud kõrvaltingimusi hüvitise saamiseks).

SÜS § 24 sätestab, et hüvitise taotlemisega seonduva ja toob välja, et taotlust on võimalik esitada ka infosüsteemi kaudu. Meil täna sellist Infosüsteemi ei ole, kuid alternatiiviks on kogu vajaliku info esitamine e-kirja teel.

SHS ise otseselt ei täpsusta, kuidas tuleb taotlus esitada. **HMS § 5 sätestab, et menetlustoimingu vormi ja muud haldusmenetluse üksikasjad määrab haldusorgan kaalutusõiguse alusel**, kui seaduse või määrusega ei ole sätestatud teisiti. Sama § lg 2 sätestab, et haldusmenetlus viiakse läbi **eesmärgipäraselt ja efektiivselt, samuti võimalikult lihtsalt ja kiirelt, vältides üleliigseid kulutusi ja ebameeldivusi isikutele**. Sama § lg 6 sätestab, **et elektrooniline asjaajamine on haldusmenetluses võrdsustatud kirjaliku asjaajamisega, võttes arvesse elektroonilisest asjaajamisest tulenevaid erisusi**. Lõpus sätestab HMS-i § 6, **et haldusorgan on kohustatud välja selgitama menetletavas asjas olulise tähendusega asjaolud ja vajaduse korral koguma selleks tõendeid oma algatusel**.

SÜS ega SHS ei täpsusta siin HMS-i. **Seega on siin KOV-il õigus teha täpsustused oma korras, kuid siiski lähtudes eeltoodud põhimõtetest**.

Seega on see pm KOV otsus, kuid see peaks olema põhjendatud. On arusaadav, miks esmasel toimetulekutoetuse maksmisel ei soovita võtta vastu digitaalset avaldust, mis ei võimalda inimesega silmast-silma kohtuda ega viia ellu SHS-ist tulenevat kohustust – terviklikult hinnata inimese toimetulekut. Ja seda sama punkti (SHS § 15) võib rõhutada ka edaspidi, kui KOV iga kord reaalselt hindabki, kuidas veel inimest aidata, mis tuge ta vajada võiks. Ehk et kui tegemist on muutlikus olukorras oleva inimese ja tema abivajadusega, siis võib taotluse KOV-is koha peal esitamise nõue olla põhjendatud. Liiatigi on keeruline vajadusel rakendada inimese osas SHS § 134 sätestatud kaalutusõigust, kui võimalust kohtuda ei ole, kuigi telefoni kõne on siiski võimalik teha. Samas nt ei ole mõistlik liikumistakistusega inimeselt nõuda igakuist kohale tulemist, kui nt omavalitsus ei ole hästi ratastooliga ligipääsetav või kui nt ärevushäirega inimesele põhjendab rahvarohkes situatsioonis viibimine tarbetuid kannatusi. Sel juhul võiks rakendada nii e-kirja teel toetuse taotlemist kui ka seda, et vajadusel käib sotsiaaltöötaja inimese kodus tema olukorda hindamas ja toetuse taotlust vastu võtmas. Ehk et KOV ei peaks otsustama kõigi suhtes 100% sama reegli alusel, vaid taaskord jätma teatavat paindlikkust, et saavutada parimat tulemust (nt liikumistakistusega isiku puhul võiks kaaluda e-kirja teel taotluse aktsepteerimist või minna inimese juurde).

35) Kui laps on saanud stipendiumi ja õpib 2 kuud välismaal, kas teda arvatakse pereliikmete hulka ja mida teha siis tema stipendiumiga?

- Siinjuures võiks lähtuda SHS-i seletuskirja 693 SE II loogikast, mis toob välja, et: „sotsiaaltoetust on õigus saada Eesti alalisel elanikul, Eestis elamisloa või elamisõiguse alusel elaval välismaalasel ning Eestis viibiva rahvusvahelise kaitse saajal. **Eesti alaliseks elanikuks on välismaalaste seaduse § 5 kohaselt Eestis elav Eesti kodanik või Eestis elav välismaalane, kellel on pikaajalise elaniku elamisluba või alaline elamisõigus. Sellest tulenevalt on toimetulekutoetuse saamise tingimuseks Eestis elamine ja neid õpilasi ja üliõpilasi, kes elavad välismaal, perekonnaliikmete hulka ei loeta.**“ Ehk et kui õpilane õpib ja seega elab kasvõi kuu aega välismaal, siis sel ajal teda leibkonnaliikmeks ei loeta.